

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата культурології, професора

ПОЛІЩУК Людмили Олександрівни

на дисертаційну роботу СІНЕЛЬНІКОВА Володимира Івановича

«Традиційна культура та міжетнічна комунікація національних спільнот

півдня Житомирського Полісся: екосистемний підхід»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки

зі спеціальності 034 Культурологія

Актуальність теми дослідження. Дисертація Сінельнікова Володимира Івановича «Традиційна культура та міжетнічна комунікація національних спільнот півдня Житомирського Полісся: екосистемний підхід», безсумнівно, присвячена актуальній та своєчасній темі. Глобалізаційні процеси, демографічні зміни, урбанізація та воєнні виклики по новому підсвітили вагомість та значення вивчення культурної спадщини, культурної пам'яті та міжетнічної взаємодії як чинників підтримки культурного різноманіття України.

Актуальність теми дослідження Сінельнікова В. І. зумовлена необхідністю комплексного осмислення традиційної культури етнічних спільнот як цілісної системи, що функціонує в умовах багатокультурного середовища та постійної взаємодії різних етнокультурних груп. Потреба збереження та наукового осмислення унікальної поліетнічної культурної спадщини півдня Житомирського Полісся, що сформувалася внаслідок тривалого співіснування різних національних спільнот посилює актуальність. Важливим науковим здобутком роботи є запропоноване автором використання екосистемного підходу для аналізу культурних процесів, що дозволяє розглядати традиційну культуру не лише як сукупність окремих елементів, а як динамічну систему взаємопов'язаних соціокультурних практик, інституцій та комунікативних механізмів.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. Дисертація «Традиційна культура та міжетнічна комунікація національних спільнот півдня Житомирського Полісся: екосистемний

підхід» являє собою комплексне культурологічне дослідження процесів функціонування, трансформації та міжетнічної комунікації традиційної культури національних спільнот півдня Житомирського Полісся в екосистемному вимірі. У роботі комплексно застосовано екосистемний підхід до аналізу традиційної культури національних спільнот у контексті міжетнічних комунікацій. Автором обґрунтовано доцільність використання поняття «екосистемна парадигма традиційної культури», визначено її структурні складові, досліджено механізми функціонування та трансформації традиційної культури регіону, а також введено до наукового обігу нові матеріали щодо міжетнічної взаємодії в середовищі національних спільнот півдня Житомирського Полісся.

Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що мета і завдання роботи досягнуті. Теоретичні та методологічні положення і висновки є результатом авторських досліджень, містять новизну. Зокрема, у дисертації вперше використано поняття «екосистемна парадигма традиційної культури», застосовано екосистемний підхід для аналізу особливостей функціонування традиційної культури в контексті міжетнічних комунікацій, здійснено комплексний аналіз міжетнічної взаємодії національних спільнот півдня Житомирського Полісся як одного з чинників формування регіонального культурного етносередовища, досліджено структуру та визначено складові екосистемної парадигми традиційної культури національних спільнот регіону (суб'єктна, ціннісно-смилова, практико-діяльнісна, комунікативна, інституційна, середовищна (контекстуальна) та динамічно-трансформаційна), окреслено основні напрями впливу міжетнічних контактів (українців, поляків, чехів, німців та інших груп) на трансформаційні процеси у традиційній культурі регіону, введено до наукового обігу окремі фактичні матеріали щодо проявів міжетнічної комунікації у повсякденних практиках, обрядовості та фольклорі тощо.

Сформована джерельна база комплексно охоплює проблематику національних спільнот Житомирщини, поєднує теоретичні, історичні, культурологічні та нормативно-правові джерела; має виразну регіональну

спеціалізацію, є репрезентативною, що забезпечило можливість комплексного аналізу поставлених завдань. Загалом список являє собою ґрунтовну джерельну базу для подальших культурологічних та етнографічних досліджень, присвячених традиційній культурі національних спільнот Житомирщини, міжетнічній комунікації та екосистемному підходу.

Структура і зміст дисертації відповідають встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (218 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 293 сторінки, у тому числі основного тексту 189 сторінок.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів, відомості про особистий внесок здобувача, публікації.

Матеріал розділів і підрозділів відповідає назвам, свідчить про виконання сформульованих завдань. Кожен розділ логічно та послідовно розкриває основні аспекти досліджуваної проблематики, завершується висновками, що констатують та відображають основні наукові результати, отримані здобувачем.

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади дослідження екосистемної парадигми традиційної культури та міжетнічних комунікацій національних спільнот України» досліджено стан наукового розроблення проблеми та систематизовано джерельну базу, встановлено, що екосистемна парадигма традиційної культури розглядається як складна відкрита система взаємопов'язаних матеріальних і нематеріальних, інституційних і неформальних компонентів, які забезпечують збереження, відтворення та розвиток культурного середовища. Обґрунтовано міждисциплінарний підхід, що поєднує методологічний інструментарій культурології, етнології, соціології, антропології та мистецтвознавства. Встановлено, що у межах екосистемного підходу традиційна культура та міжетнічні комунікації постають як цілісна динамічна

система, що охоплює суб'єктну, ціннісно-смислову, практико-діяльнісну, комунікативну, інституційну, середовищну та трансформаційну складові. При цьому міжетнічна взаємодія розглядається не як чинник руйнування традиції, а як природний механізм її адаптації та оновлення.

Водночас з'ясовано, що вплив міжетнічних комунікацій на формування та функціонування екосистеми традиційної культури півдня Житомирського Полісся залишається недостатньо дослідженим. Сучасний стан досліджень засвідчує перехід від описово-етнографічного вивчення Житомирського Полісся до осмислення його культури як екосистеми, що функціонує в умовах урбанізації, глобалізації, війни та асиміляційних процесів. У цьому контексті матеріальна й нематеріальна спадщина національних спільнот регіону становить важливий об'єкт дослідження для визначення особливостей збереження та трансформації традиційної культури в сучасних умовах.

У *другому розділі* «Екосистемна парадигма традиційної культури етнічних спільнот півдня Житомирського Полісся в контексті міжетнічних комунікацій (XIX–XX ст.)» здійснено історичний огляд та проаналізовано взаємодію етнічних громад півдня Житомирського Полісся, визначено елементи соціокультурної спадщини в екосистемній парадигмі традиційної культури півдня Житомирського Полісся. З'ясовано, що екосистемна парадигма традиційної культури Житомирського Полісся сформувалася в результаті тривалого співіснування та взаємодії українців із численними національними спільнотами регіону – поляками, білорусами, євреями, німцями, чехами, ромами, старообрядцями та іншими етнічними групами. Історичні, соціально-економічні, міграційні та конфесійні процеси сприяли формуванню багатокультурного середовища, у якому міжетнічні комунікації стали важливим механізмом обміну культурними цінностями, знаннями та практиками. У межах екосистемного підходу традиційна культура постає як динамічна система взаємопов'язаних елементів, життєздатність якої забезпечується постійною взаємодією та взаємовпливом різних етнокультурних традицій.

Встановлено, що ключову роль у збереженні та відтворенні екосистеми традиційної культури відіграють обрядові практики, фольклор, ремесла, кулінарні традиції, мовні контакти та форми громадської взаємодії. Незважаючи на асиміляційні процеси та соціокультурні виклики різних історичних періодів, національні спільноти регіону зберегли власну культурну самобутність і водночас сформували спільний культурний простір, заснований на традиціях співіснування та взаємоповаги. Результатом таких взаємовпливів стало виникнення унікальних культурних комплексів, що проявляються в календарній і родинній обрядовості, музичній культурі, побуті та локальній художній творчості. Це дає підстави розглядати міжетнічну комунікацію як один із провідних чинників збереження та розвитку традиційної культурної спадщини Житомирського Полісся в умовах сучасних трансформацій.

У *третьому розділі* «Збереження екосистемної парадигми традиційної культури національних спільнот півдня Житомирського Полісся у контексті загроз кінця XX – першої чверті XXI ст.» досліджено сучасний стан функціонування екосистемної парадигми традиційної культури національних спільнот Житомирщини в умовах соціокультурних трансформацій. Особливу увагу приділено аналізу викликів і загроз, що впливають на збереження культурної спадщини регіону, зокрема процесам глобалізації, урбанізації, демографічним змінам, війні та асиміляційним тенденціям. Розглянуто роль міжетнічної комунікації як важливого чинника підтримання культурної стійкості та розвитку традиційної культури, що функціонує як відкрита й адаптивна екосистема. Висвітлено значення міжетнічної взаємодії для формування регіональної культурної ідентичності та збереження культурного різноманіття Житомирського Полісся.

Також проаналізовано механізми збереження й ревіталізації культурної спадщини національних спільнот регіону в контексті екосистемного підходу. Окрему увагу приділено ролі державної політики, освітніх програм, цифрового архівування, діяльності місцевих громад та культурних ініціатив у підтримці

традиційних культурних практик. Досліджено музичний фольклор національних спільнот Житомирщини як важливий елемент нематеріальної культурної спадщини та індикатор міжетнічних культурних взаємовпливів. Обґрунтовано значення ревіталізації культур під загрозою як чинника зміцнення культурної пам'яті, міжетнічної злагоди, регіональної ідентичності та культурної безпеки України.

Загалом дисертаційна робота характеризується цілісністю наукового задуму, логічною структурованістю та послідовністю викладу матеріалу. Дослідження відзначається аргументованістю положень, завершеністю викладу та чіткістю сформульованих висновків. Мова й стиль роботи відповідають вимогам наукового дискурсу. Наведені у додатках ілюстративні та візуальні матеріали органічно доповнюють зміст дослідження, сприяють кращому розкриттю його результатів і підсилюють загальне сприйняття проведеного наукового пошуку.

Практичне значення роботи. Результати дослідження мають практичне значення, Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання культурологічних, етнологічних, етнографічних та історичних дисциплін, а також курсів, присвячених традиційній культурі Полісся та міжетнічним взаємодіям. Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її положень у діяльності закладів культури, музеїв, центрів народної творчості та громадських організацій для реалізації програм зі збереження й популяризації культурної спадщини національних спільнот.

Зібрані польові матеріали можуть бути використані для формування архівів нематеріальної культурної спадщини, створення цифрових баз даних, музейних експозицій та виставкових проєктів. Висновки дослідження становлять підґрунтя для розроблення заходів із підтримки традиційної культури та розвитку міжкультурного діалогу, сприяючи збереженню локальної ідентичності й культурного різноманіття Житомирського Полісся.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Дисертаційна робота В. І. Синельникова виконана

особисто. Наукові положення, теоретичні та практичні результати висвітлено у 15 публікаціях, із них – 4 статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 11 публікацій апробаційного характеру – у збірниках тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях. Апробація результатів дослідження є достатньою.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Разом з тим, варто звернути увагу на окремі **дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації:**

1. Автор переконливо обґрунтовує доцільність використання екосистемного підходу в культурологічному дослідженні, однак запропонована дефініція могла б бути ширше співвіднесена з існуючими міжнародними концепціями культурної екології, культурних екосистем та *heritage studies*. Це дозволило б чіткіше окреслити місце авторської концепції в сучасному світовому науковому дискурсі.
2. Дискусійним є питання меж впливу міжетнічної комунікації на трансформацію традиційної культури. У роботі міжетнічна взаємодія розглядається як один із ключових чинників формування культурної екосистеми регіону. Водночас окремі трансформаційні процеси можуть бути зумовлені не лише міжетнічними контактами, а й урбанізацією, модернізацією, освітніми змінами, міграційними процесами та глобалізаційними впливами, що потребувало б більш детального розмежування цих чинників.
3. У дисертації переважає позитивна інтерпретація міжетнічних взаємин. Попри згадки про асиміляційні процеси та окремі історичні конфлікти, автору варто було б більш ґрунтовно розглянути суперечності та кризові аспекти міжетнічної комунікації, які також впливали на розвиток культурного середовища регіону.

Утім, висловлені зауваження та дискусійні положення мають рекомендаційний характер і не знижують наукової цінності дисертаційного

дослідження. Вони можуть бути враховані автором у подальшій науковій роботі та слугують підґрунтям для розвитку окремих положень дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційне дослідження Сінельнікова Володимира Івановича «Традиційна культура та міжетнічна комунікація національних спільнот півдня Житомирського Полісся: екосистемний підхід» є самостійною, завершеною роботою, відзначається теоретичною і практичною новизною, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Сінельников Володимир Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат культурології, професор,
віцепрезидент з науково-педагогічної
та методичної роботи,
професор кафедри івент-менеджменту
та індустрії дозвілля
Київського національного університету
культури і мистецтв

Людмила ПОЛІЩУК

Підпис		Світланою
Начальник ВК		
"24"	07	2024 р.

